

EPI Ortak Katkısı

EuroMed Rights - EMR
İnsan Hakları Derneği – İHD
Yurttaşlık Derneği – (h)Yd
İnsan Hakları Ortak Platformu – İHOP

EPI Çalışma Grubu'nun 49. Oturumu

İncelenen Ülke:

Türkiye

Sivil Toplum Tavsiyeleri

Yargı Reformu Stratejisi ve Yargı Bağımsızlığı
Ulusal İnsan Hakları Enstitüsü
Adalet ve Telafiye Erişim

Vestergade 14-16, 2nd floor
1456 Copenhagen K, Denmark
information@euomedrights.org
www.euomedrights.org

Necatibey Caddesi No: 82/11-12
Kızılay - Ankara
ihd@ihd.org.tr
www.ihd.org.tr

YURTTAŞLIK
DERNEĞİ
Ağa Çırağı Sokak No: 7/3
Beyoğlu - İstanbul
www.hyd.org.tr
iletisim@hyd.org.tr

Tunus Caddesi. 87/8
Kavaklıdere - Ankara
www.ihop.org.tr
ihop@ihop.org.tr

EuroMed Rights, Kasım 1995 tarihli Barselona Deklarasyonu ve Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın (EMP) kurulmasına cevaben Ocak 1997'de kurulmuştur. Yaklaşık 80 insan hakları örgütü ve kurumunun yanı sıra 30'dan fazla ülkeden bireylerin koordinasyon organıdır. EuroMed Rights'ın örgütsel yapısı bir Genel Kurul, bir Yürütme Komitesi, Çalışma Grupları ve bir Sekreteryaya üzerine kurulmuştur. EuroMed Rights'ın merkez ofisi Kopenhag'da bulunmaktadır. Kuruluşun Brüksel ve Tunus'ta da ofisleri bulunmaktadır. Daha fazla bilgi için www.euromedrights.org adresindeki web sitemizi ziyaret edebilirsiniz.

İnsan Hakları Derneği (İHD) 17 Temmuz 1986 tarihinde 98 insan hakları savunucusu tarafından kurulmuş olup, bugün 26 şubesi, 10 temsilciliği ve yaklaşık 8.000 üye ve aktivisti bulunmaktadır. Türkiye'nin en eski ve en büyük insan hakları örgütü olan İHD'nin tek ve özel amacı "insan hak ve özgürlüklerini" geliştirmektir. İHD, yaşam hakkının korunması, zorla kaybedilen kişilerin bulunması ve infazların önlenmesi için çalışmaktadır. İHD, Türkiye'deki insan hakları ihlallerine ilişkin yıllık raporlar da dahil olmak üzere çeşitli insan hakları konularında özel raporlar yayınlamaktadır. Bu raporlar ifade özgürlüğü, hukuk sistemi, cezasızlık, zorla kaybetmeler, faili meçhul cinayetler, yargısız infazlar, işkence ve kötü muamele gibi konuları içermektedir. Türkiye'de İnsan Hakları Ortak Platformu'nu (İHOP) kuran ve üyesi olan İHD, 1990 yılında bir grup hekimle birlikte Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nı (TİHV) kurmuştur.

Yurttaşlık Derneği - (h)Yd (eski adıyla Helsinki Yurttaşlar Derneği / hYd), temel hak ve özgürlükler, barış, demokrasi ve çoğulculuk konularında çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Helsinki Yurttaşlar Derneği Türkiye Şubesi, uluslararası Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin girişimiyle 1990 yılında faaliyetlerine başlamış ve 1993 yılında Bakanlar Kurulu tarafından uluslararası alanda faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşu olarak tanınarak İstanbul'da kurulmuştur. Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2016 yılında yapılan Genel Kurul kararı ile Yurttaşlık Derneği adını almıştır.

İHOP, 2005 yılında Türkiye'deki insan hakları örgütleri tarafından oluşturulmuş bir ağ kuruluşudur. İHOP, Türkiye'de bireyler, gruplar ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan insan hakları hareketinin, devletin insan hakları ve temel özgürlükleri koruma ve geliştirme temel sorumluluğunu yerine getirmesi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygıyı teşvik etmesi ve bu hakları ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtması, insan hakları ve temel özgürlüklerin yasal ve pratik düzeyde gerçekleştirilmesi için inceleme, araştırma, tespit, değerlendirme ve kamuoyu oluşturma için insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesinde ve hukukun üstünlüğünün gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynadığına inanmaktadır. Bu çerçevede İHOP, misyonunu Türkiye'deki insan hakları hareketinin kapasitesini, işbirliğini ve genel etkisini güçlendirmek olarak tanımlamıştır.

İçindekiler

Kısaltmalar	2
Uluslararası Yükümlülüklerin Kapsamı ve İnsan Hakları Mekanizmaları ile İşbirliği.....	3
Ulusal İnsan Hakları Çerçevesi	4
Yargı Reformu Stratejisi ve Yargı Bağımsızlığı (kısmi ilerleme)	6
Ulusal İnsan Hakları Kurumu: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu	9
Adalete Erişim ve Tazmin.....	10

Kısaltmalar

<i>AIHM</i>	<i>Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi</i>
<i>AK</i>	<i>Avrupa Konseyi</i>
<i>AKBK</i>	<i>Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi</i>
<i>ByLock</i>	<i>Şifreli Mesajlaşma Uygulaması</i>
<i>CHP</i>	<i>Cumhuriyet Halk Partisi</i>
<i>CoE</i>	<i>Avrupa Konseyi</i>
<i>CoM</i>	<i>Bakanlar Komitesi</i>
<i>DEJ</i>	<i>Yargı Kararlarının İcrası Dairesi</i>
<i>GANHRI</i>	<i>Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel İttifakı</i>
<i>GRECO</i>	<i>Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu</i>
<i>HSK</i>	<i>Hakimler ve Savcılar Kurulu</i>
<i>SCA</i>	<i>Akreditasyon Alt Komitesi</i>
<i>TBMM</i>	<i>Türkiye Büyük Millet Meclisi</i>
<i>TCK</i>	<i>Türk Ceza Kanunu</i>
<i>TIHEK</i>	<i>Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu</i>

Uluslararası Yükümlülüklerin Kapsamı ve İnsan Hakları Mekanizmaları ile İşbirliği

2020 Tavsiyelerinden Bu Yana Durum

1. Türkiye tarafından 13 Ocak 1999 tarihinde imzalanan Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, 26 Nisan 2001 tarihinde ekli beyan ve çekincelerle birlikte onaylanmıştır. Sözleşme'nin 76 ve 77'nci maddelerine ilişkin beyanda, sözleşmenin uygulanmasını denetlemek üzere daha sonra kurulacak olan "Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi"nin yetkisinin Türkiye tarafından tanınacağı belirtilmekle birlikte, bu beyana ve çekincelerde ilişkin herhangi bir değişiklik daha sonradan yapılmamıştır.
2. Türkiye, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyari Protokolü'nü 24 Eylül 2012 tarihinde imzalamıştır. Onaylanmasına ilişkin 9 Mart 2017 tarihli ve 6976 sayılı Kanun 3 Nisan 2017 tarihli ve 30027 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bakanlar Kurulu'nun 11 Eylül 2017 tarihli ve 2017/10836 sayılı kararı ile İhtiyari Protokol'ün onaylanması uygun bulunmuş, Bakanlar Kurulu kararının ve İhtiyari Protokol'ün resmi Türkçe çevirisi 7 Aralık 2017 tarihli ve 30263 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Onay belgeleri 26 Aralık 2017 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilmiş ve İhtiyari Protokol Türkiye için 26 Mart 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Çocuk Hakları Komitesi'ne 2018 yılından bugüne kadar herhangi bir başvuru yapılmamıştır.
3. Türkiye'nin henüz katılmadığı temel insan hakları antlaşma ve sözleşmelerinin onaylanmasının değerlendirilmesi - 2020-2023 döneminde aşağıdaki tavsiyelerle birlikte aşağıdaki anlaşmaların imzalanması ve onaylanması için herhangi bir adım atılmamıştır:
 - BM Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Sözleşme (45.3., 45.4. 45.9.)
 - Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü (45.7., 45.8. 46.1.)
 - Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ne Ek Bireysel Başvuru Hakkına İlişkin İhtiyari Protokol (45.5)
 - UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme (45.11.)
 - 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme
 - 1961 Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin Sözleşme (45. 12.)
 - AK Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi
 - İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'ye Ek 12 No'lu Protokol (45.13)
 - Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokoller (46.2.)

Olumsuz gelişmeler

4. Cumhurbaşkanı tarafından 19 Mart 2021 tarihinde alınan bir kararla, kamuoyunda herhangi bir tartışma olmaksızın, Türkiye İstanbul Sözleşmesi'nden çekildi. Karar, 20 Mart 2021 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kadın hakları örgütlerinin, koalisyonların, baroların kadın hakları komisyonlarının, BM ve AK insan hakları mekanizmalarının protestolarına ve kararın geri alınması taleplerine rağmen karar geri alınmadı. AK'ye yapılan bildirim takip eden üç aylık sürenin sonunda Türkiye, 1 Temmuz 2021 tarihi itibarıyla Sözleşme'den resmen çekilmiştir.
5. BM insan hakları sözleşmelerine ve bunların ihtiyari protokollerinin birçoğuna taraf olan Türkiye'nin, denetim organlarının tavsiyelerini uygulamaya yönelik sistematik bir politikası bulunmamaktadır. AIHM'nin AK nezdinde verdiği kararların uygulanmasına öncelik veriyor gibi görünse de birçok kritik ihlal kararını uygulamamakta ısrar etmektedir.
6. Türkiye, BM ve AK insan hakları mekanizmalarına yönelik raporlama sürecini kamuoyu ile paylaşmamaktadır. Ayrıca EPI tavsiyelerini, AIHM eylem planlarını veya raporlarını tercüme etmiyor veya yayınlamıyor. Bu eksiklik TİHEK veya Kamu Denetçiliği Kurumu tarafından giderilmemekte, İHOP gibi

insan hakları örgütleri ve bazı BM kuruluşları gayri resmi çevirileri ve kamuoyu ile paylaşımı üstlenmektedir. TIHEK'in yıllık raporlarında, 2020 EPİ oturumuna katılım dışında, BM sözleşme organı tavsiyeleri veya bunların uygulanmasına ilişkin bilgi bulunmamaktadır. 2021-2022 raporlarında da ilgili herhangi bir faaliyetten bahsedilmemektedir.

7. İnsan haklarının çeşitli yönlerini kapsayan ulusal eylem planlarında sözleşme organlarının tavsiyelerinin dikkate alınmasına ilişkin herhangi bir atıf bulunmamaktadır.

Ulusal İnsan Hakları Çerçevesi

45.20 Mevzuatı uluslararası insan hakları taahhütleri açısından gözden geçirmeye devam etmek (Bosna Hersek), 45.54 Hak ve özgürlük standartlarını iyileştirmek için mevzuatı gözden geçirmek ve gerekli değişiklikleri yapmak (Kuveyt)

Anayasal ve Yasal Çerçeve

8. 2020-2023 döneminde yürütülen mevzuat çalışmaları, insan hakları taahhütlerinin yerine getirilmesinden ziyade insan haklarının ihlal edilmesine olanak sağlayacak bir zemin oluşturmuştur. Mevzuat değişikliklerine ilişkin görüş bildirme yetkisine sahip olan AK Venedik Komisyonu, 2020-2023 döneminde aşağıdaki beş mevzuat değişikliğine ilişkin görüş bildirmiştir.ⁱ Benzer şekilde, AK Bakanlar Komitesi de hâlihazırda nitelikli izleme altında olan bazı kararlara ilişkin mevzuat düzenlemeleri yapılması çağrısında bulunmaktadır.

2020-2023 Dönemindeki Gelişmeler

9. 16 Aralık 2020 tarihinde TBMM'ye sunulan Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı 27 Aralık 2020 tarihinde kabul edilmiş ve 31 Aralık 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Torba kanun niteliğindeki bu kanun kapsamında dernekleri ilgilendiren iki kanunda (Dernekler Kanunu ile Yardım Toplama Kanunu) kısıtlayıcı düzenlemeler yapılmıştır. STK'lar tarafından açıklama ve raporlarla tepkiyle karşılanan bu değişiklikler, uluslararası ve bölgesel insan hakları ve hukukun üstünlüğü mekanizmaları tarafından da eleştirildi. Kanunun yürürlüğe girmesinin ardından derneklerin risk kategorilerine göre denetlenmesine başlanmıştır. 2021 yılında 18.747, 2022 yılında ise 29.987 dernek denetlenmiş ve özellikle para cezalarına yol açan mali faaliyetlere odaklanılmıştır.

Avukatlık Kanununda Yapılan Değişiklikler

10. Avukatlık Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun TBMM tarafından kabul edilmiş ve 15 Temmuz 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1969 tarihli Avukatlık Kanunu'nda 2020 yılında yapılan değişiklikler, Türkiye'de avukatlık mesleğinin yönetim sistemine iki önemli değişiklik getirmiştir. İlk olarak, büyük illerde birden fazla baro kurulmasını mümkün kılmıştır. İkinci olarak, baroların Türkiye Barolar Birliği (TBB) içindeki göreceli oy gücünü değiştirerek büyük baroların etkisini azaltmış ve küçük baroların etkisini artırmıştır. Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu da değişiklikleri analiz etmiş ve aşağıdaki risklerin altını çizmiştir:

Aynı şehirde gönüllü üyeliğe dayalı birden fazla baronun kurulmasının, avukatlık mesleğinin daha da siyasallaşmasına yol açabileceği yönünde gerçek bir risk bulunmaktadır. Bu durum, avukatların normalde oynaması gereken tarafsız rol ile bağdaşmamaktadır. Ayrıca, uluslararası insan hakları anlaşmaları, yumuşak hukuk standartları ve hukukun üstünlüğünün gerekliliklerinden biri olan avukatların bağımsızlığını da tehlikeye atacaktır.ⁱⁱ

Alternatif baroların oluşturulması disiplin konularında tutarsız uygulamalara yol açabilir ve idari istikrarsızlık yaratabilir. Bunun, barolar tarafından üyelerine sağlanan eğitim veya diğer hizmetlerin kalitesini nasıl artıracığı belirsizdir. Son olarak, alternatif barolara katılma imkanı tüm tüm avukatlara değil, sadece Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerdeki avukatlara açık olacaktır.ⁱⁱⁱ

Ana muhalefet partisi CHP, kanunun 25 maddesinin iptali için değişiklikleri Anayasa Mahkemesi'ne götürmüş, ancak 1 Ekim 2020 tarihinde Anayasa Mahkemesi tüm talepleri reddederek değişikliklerin Anayasa'ya aykırı olmadığına karar vermiştir. Mahkeme Başkanı da dâhil olmak üzere bazı üyeler 25 maddenin 12'sine ilişkin karşı oy kullanmıştır.

Basın Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

11. Basın Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 13 Ekim 2022 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir. Diğer değişikliklerin yanı sıra, TCK'ya yeni bir madde eklenmiştir. İfade özgürlüğü açısından sorun yaratma potansiyeli yüksek olan madde (217/A), "yanlış veya yanıltıcı bilgi" yaymaktan suçlu bulunanlar için bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası getirirken, kimliğini gizleyen veya bir örgüt adına hareket eden suçlular için cezanın iki katına çıkarılmasını öngörüyor. Bu ceza gazetecilerden politikacılara, aktivistlere, uzmanlara ve sade vatandaşlara kadar herkes için geçerlidir. Ayrıca bağımsız gruplar, kuruluşlar, medya kuruluşları, online platformlar ve diğer araçları da kapsamaktadır. Kabul edilmeden önce, AK Venedik Komisyonu taslakla ilgili görüşünü yayınlamıştır.^{iv}

Seçme ve Seçilme Özgürlüğü

12. Seçim kurallarında değişiklikler içeren Milletvekili Seçimi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 31 Mart 2022 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve 6 Nisan 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun, Milletvekili Seçimi Kanunu, Seçimlerin Genel Esasları ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ve Siyasi Partiler Kanunu'nun çeşitli hükümlerinde değişiklikler içermektedir. Seçim barajının %10'dan %7'ye düşürülmesi ve görme engellilerin seçimlere katılımını kolaylaştıran hükümler olumlu olmakla birlikte, seçim barajı Avrupa'daki en yüksek barajlardan biri olmaya devam etmektedir.^v

İfade Özgürlüğü

13. Türkiye, AK üyesi devletler arasında ifade özgürlüğü konusunda en kısıtlayıcı ülkelerden biri olmaya devam etmiştir. 3. EPI döngüsü sırasında Türkiye'ye verilen tavsiyelerin 43'ü ifade özgürlüğü ile ilgilidir. Türkiye, AIHM'nin ihlal tespit etmesine ve bunları AKBK önünde nitelikli izleme prosedürüne tabi tutmasına rağmen, bu tavsiyelerden 20'sini değiştirmek için hiçbir girişimde bulunmamıştır.
14. 2020-2023 döneminde TCK'nın ifade özgürlüğü alanında Venedik Komisyonu ve AK kararlarında altı çizildiği üzere değiştirilmesi gereken maddeleri değiştirilmemiş, aksine TCK'ya yeni bir ceza maddesi eklenmiştir.
15. Anayasa Mahkemesi'nin Hamit Yakut davasındaki pilot kararı memnuniyetle karşılanmakla birlikte, Anayasa Mahkemesi kararının ihlalin giderilmesi için TBMM'ye iletilmesinden bir buçuk yıl sonra uygulanmamış olması ve TCK'nın 220/6. maddesinin değiştirilmemiş olması üzüntü vericidir. Bu nedenle Komite bir kez daha yetkilileri, Anayasa Mahkemesi ve AIHM'in bulguları doğrultusunda, TCK'nın 220/6 ve 7. maddelerine ilişkin gerekli yasal çözümleri daha fazla gecikmeden kabul etmeye çağırmıştır.^{vi}
16. Adalet Bakanlığı tarafından sağlanan istatistiklere göre, 299. madde kapsamında cezai kovuşturma başlatılmasına yönelik kararların sayısı 2017 ile 2021 yılları arasında neredeyse iki katına çıkmıştır (5.281'den 9.168'e). Sadece 2021 yılında, savcılık makamları toplam 12.667 takipsizlik kararı vermiştir (2017'deki 5.234'e kıyasla). Kovuşturma yapılmamasına rağmen takipsizlik kararlarının sayısının yüksek olması, bu hükümlerle bağlantılı olarak yapılan şikayetlerin sayısının yarattığı caydırıcı etkiye ilişkin endişeleri

artırmaktadır. Ne yazık ki, sözkonusu dönemde hapis cezalarının sayısı da artarak 564'ten 1.239'a yükselmiştir.

17. TCK'nın 125. maddesi ile ilgili olarak, benzer bir eğilim, sözkonusu dönem boyunca bu hüküm uyarınca hazırlanan iddianame (266.937'den 438.200'e artış) ve hapis cezası (11.017'den 25.040'a artış) kararlarının sayısında da görülebilir. Bu istatistikler, bu hükümlerin uygulanmasının son beş yılda arttığını göstermektedir. Mahkeme'nin bu kararlardaki bulguları ve TCK'nın 125. ve 299. maddeleri kapsamındaki endişe verici sayıdaki kovuşturma ve mahkumiyet kararları göz önünde bulundurulduğunda, Komite bir kez daha yetkilileri Mahkeme'nin içtihadına uygun olarak 125. maddeyi değiştirmeyi ve 299. maddeyi yürürlükten kaldırmayı değerlendirmeye çağırabilir.
18. Yetkililer tarafından sağlanan istatistikler, son beş yılda 301. maddenin kullanımında bir artış olduğunu göstermektedir. Bu hüküm kapsamında iddianame düzenleme kararı sayısı 2017'de 834 iken 2021'de 1.210'a yükselmiştir. Benzer şekilde, 2017'de 46 olan bu hüküm kapsamında sadece 2021'de 111 kişi hapis cezasına çarptırıldı. Beraat kararlarının sayısında da 2017'de 79'dan 2021'de 127'ye bir artış oldu. Genel olarak, istatistiki veriler 301. maddenin düzenli olarak uygulanmaya devam ettiğini ve bunun da caydırıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, bu konuda mevzuat değişikliğine duyulan ihtiyacın arttığı görülmektedir. Bu nedenle CoM bir kez daha yetkilileri, Mahkeme'nin açık içtihadı ışığında TCK'nın 301. maddesini değiştirmeye çağırmıştır.

Yargı Reformu Stratejisi ve Yargı Bağımsızlığı (kısmi ilerleme)

45.110 (Libya), 45.111 (Somali), 45.116 (Katar), 45.128 (Arnavutluk), 45.129 (İtalya), 45.2019-2023 (Moritanya), 45.133 (Norveç), 45.113 (Avusturya), 45.117 (Burundi), 45.120 (Kosta Rika), 45.121 (Çekya), 45.124 (Finlandiya)

Yargının Bağımsızlığı (Hakimler ve Savcılar Kurulu)

19. Yargı Reformu Stratejisi, 30 Mayıs 2019 tarihinde sunulmuş ve "Güvenilir ve Erişilebilir Bir Adalet" hedeflemiştir. Hedefler arasında hak ve özgürlüklerin korunması, yargı bağımsızlığı, şeffaflığı ve etkinliğinin artırılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi, etkin savunma hakkının sağlanması, adalete erişimin kolaylaştırılması, hizmet memnuniyetinin artırılması, ceza adalet sisteminin güçlendirilmesi, hukuk ve idari yargılamanın basitleştirilmesi ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılması yer aldı.
20. Stratejinin uygulanmasına ilişkin Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı 5 Ekim 2020 tarihinde kamuoyu ile paylaşıldı. Türkiye Yargı Reformu Stratejisi adı altında bir dizi mevzuat değişikliği ve idari düzenleme yapılmıştır. Adalet Bakanlığı tarafından 2023 yılında yayımlanan değerlendirme raporunda yer alan bilgilere göre, Ekim 2023 itibarıyla Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde yer alan 256 faaliyetten 181'i (%70) hayata geçirilmiştir.^{vii} Ancak bu faaliyetlerin hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesine katkıda bulunma açısından genel olarak benzer bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Aşağıdaki diğer tavsiyelere ilişkin yaptığımız değerlendirmeler de bu iddiayı güçlendirmektedir.
21. 2017 yılında, Olağanüstü Hal döneminde, referandumla değiştirilen Anayasa'nın 159. maddesi, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısını yeniden yapılandırarak Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) adını vermiş ve hem üye sayısını hem de Kurul üyelerinin seçim sürecini revize etmiştir. Yeni HSK, Adalet Bakanı ve Adalet Bakan Yardımcısı da dahil olmak üzere altısı doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanan 13 üyeden oluşmaktadır. Kalan üyelerden üçü Yargıtay, biri Danıştay ve üçü de Türkiye Büyük Millet

Meclisi (TBMM) tarafından seçilmektedir. TBMM tarafından seçilen üç üye, iktidar partisinin oylarıyla seçilmektedir. 2017 Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı'nın siyasi parti üyeliğine ilişkin sınırlama kaldırıldığından, iktidar partisinin TBMM'de sahip olduğu sandalye sayısı HSK üyelerinin seçimini önemli ölçüde etkilemektedir. Yargıtay üyeleri HSK tarafından, Danıştay üyeleri ise kısmen HSK kısmen de Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Sonuç olarak, Yargıtay ve Danıştay, çoğunluğu Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen HSK tarafından atanan hâkimlerden oluşmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin 15 üyesinden 12'si 2017 yılında Anayasa'nın 146. Maddesinde yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanı tarafından, üçü ise TBMM tarafından atanmaktadır.

22. Bu sistemde 2020 ve 2024 yılları arasında hiçbir değişiklik yapılmamış ve yargının idaresi ve yargı sistemi tamamen yürütme organına bağlı kalarak kuvvetler ayrılığı ilkesini ihlal etmeye devam etmiştir. Nitekim, Türkiye'nin dördüncü değerlendirmesini yapan Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO), "Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (HSK) yürütme organından ve siyasi etkiden gelebilecek tehditlere karşı bağımsızlığının güçlendirilmesi için kararlı tedbirler alınması" tavsiyesinin uygulanmadığını belirtmiştir.
23. HSK'nın hiçbir üyesinin hâkimler tarafından seçilmediği yapısı, yürütme organının hâkimlerin seçilmesi, atanması, terfi ettirilmesi ve nakledilmesi süreçleri üzerindeki kontrol ve etkisini daha da artırmıştır.
24. HSK'nın yeni yapısı da bir sorun teşkil etmektedir çünkü Kurul, hâkim ve savcılarının bir yargı bölgesinden diğerine nakledilmesine ilişkin kararlarda rol oynamakta ve aynı zamanda bu konularda temyiz mercii olarak görev yapmaktadır.
25. Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde hâkimlere coğrafi güvence sözü verilmişti, ancak bu söz yerine getirilmedi ve bu çok ciddi bir sorun olmaya devam ediyor.
26. Yargı üzerindeki baskı özellikle kritik davalarda kendini göstermektedir. Örneğin, sivil toplum ve insan hakları aktivisti Osman Kavala'nın serbest bırakılması yönünde oy kullanan Hâkim Sercan Karagöz İstanbul'dan Ağrı'ya tayin edildi. Bir başka örnek de Yargıçlar Sendikası Başkanı Ayşe Sarısu Pehlivan'ın 2017 yılında *Evrensef* gazetesine verdiği bir röportajda yaptığı yorumlar nedeniyle disiplin cezası alması ve tayin edilmesidir.

Tavsiyeler:

27. "Bir yargıcın seçimini, işe alınmasını, atanmasını, terfisini veya görevden alınmasını etkileyen" her kararın yürütme ve yasama organlarından bağımsız bir organ tarafından verilmesini öngören Avrupa Yargıçlar Statüsü Şartı tam olarak uygulanmalıdır.
28. Adli atama sistemi, hem sınav hem de mülakat süreçlerinin Adalet Bakanlığı ve diğer yürütme organlarından ve diğer çevrelerden gelebilecek uygunsuz etkilerden bağımsız hale getirilmesi amacıyla gözden geçirilmelidir.
29. Hâkim ve savcılarının kendi istekleri dışında tayin edilme olasılığı azaltılmalı, yargı personelinin iş güvencesi önemli ölçüde güçlendirilmeli ve bu süreçler objektif kriterlere göre yönlendirilmeli ve bir inceleme mekanizmasına (temyiz) tabi olmalıdır.
30. Hâkim ve savcılarının değerlendirilmesi için açık ve objektif kriterler benimsenmeli ve davranış standartlarını ele alan ve keyfi değerlendirmelere karşı koruma sağlayan açık ve objektif tanımlar içeren bir yargı rehberi oluşturulmalıdır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Uygulanması

31. Bazı kararlar, AIHM kararlarının uygulanmasını denetlemekten sorumlu olan AKBK nezdinde gerekli düzenlemelerin yapılmasını ve tedbirlerin alınmasını beklemektedir. Bu kararlar arasında Kavala/Türkiye,

Selahattin Demirtaş/Türkiye ve Yalçınkaya/Türkiye kararları özellikle önem taşımaktadır. Tüm bu davalarda Komite, Türkiye yargısının bağımsızlığının geliştirilmesi için genel tedbirler alınması çağrısında bulunmuş ve yetkilileri, özellikle Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yürütme organından yapısal bağımsızlığının sağlanması üzere, gerekli tüm adımları atmaya kuvvetle teşvik etmiştir.

32. Kavala v. Türkiye davası, başvuranın makul şüphe olmaksızın ve kendisini susturmak ve diğer insan hakları savunucularını caydırmak amacıyla gözaltına alınmasıyla ilgilidir. Temmuz 2022'de Mahkeme ikinci bir karar vermiş ve Türkiye'nin 46/4. madde uyarınca Kavala'yı serbest bırakarak ilk kararı uygulama yükümlülüğünü yerine getirmediğini tespit etmiştir. Bu dava, Mahkeme'nin 46/4. maddenin ihlal edildiğine hükmettiği ve başta başvurunun serbest bırakılması olmak üzere gerekli bireysel tedbirlerin henüz alınmadığı Komite tarafından izlenen tek davadır. 2023 yılında Komite, Kavala davasını düzenli (haftalık) toplantılarının her birinde ve dört İnsan Hakları toplantısının tamamında incelemeye devam etmiş ve yargı da dâhil olmak üzere Türk makamlarını Kavala'nın derhal serbest bırakılmasını sağlamaya güçlü bir şekilde teşvik etmeye devam etmiştir. Ancak bu çağrılar ve üst düzey diyalog kurma çabaları sonuç vermemiştir. 28 Eylül 2023 tarihinde Yargıtay, Osman Kavala'nın hükümeti cebren devirmeye teşebbüs suçundan mahkûmiyetini ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını onamıştır.
33. AKBK tarafından yakından takip edilen bir diğer AİHM kararı, dokunulmazlıklarının kaldırılmasının ardından tutuklanan ve halen cezaevinde bulunan Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ'ın davalarıyla ilgilidir. Genel tedbirlerle ilgili olarak, Eylül 2023 İnsan Hakları toplantısında Komite, ilgili makamlara, usul güvencelerinin uygulamada meclis konuşmalarını etkili bir şekilde korumasını ve siyasi görüşleri savunanlara dokunulmazlık korumalarının sağlanmasını temin etmek üzere yasal veya diğer tedbirleri alma çağrısında bulunmuştur. Reykjavik Demokrasi İlekeleri'nin ruhuna uygun olarak Komite, yetkilileri Mahkeme tarafından tespit edilen sorunları ele almak üzere AK ile, özellikle de Venedik Komisyonu ile, işbirliği içinde çalışmayı değerlendirmeye davet etmiştir.
34. Yalçınkaya ve Diğerleri/Türkiye davası, güçlendirilmiş denetim altındaki yapısal sorunları içermektedir. Dava, başvuranın şifreli mesajlaşma uygulaması ByLock'u kullanması nedeniyle silahlı terör örgütü üyeliğinden mahkûm edilmesiyle ilgilidir - bu, öngörülemez bir adli yorumdur. Dava ayrıca, sunucudan elde edilen ham verilerin ifşa edilmemesi nedeniyle usuli güvencelerin eksikliğine, adil olmayan bir ceza yargılamasına yol açmasına ve başvuranın bir sendikaya ve terör örgütüyle bağlantılı olduğu iddia edilen bir derneğe üyeliğine dayanarak suç kapsamının öngörülemez bir şekilde genişletilmesine ilişkindir. Genel tedbirlerle ilgili olarak Mahkeme, ulusal insan hakları koruma sisteminde tespit edilen eksikliklerin hızlı ve etkili bir şekilde giderilmesi çağrısında bulunmuştur. Mahkeme, Türkiye'nin, özellikle yerel mahkemelerin ByLock kullanımına yaklaşımına ilişkin sistemik sorunu ele almak için uygun genel tedbirleri alması gerektiğini vurgulamıştır.

Tavsiyeler:

35. Türkiye, Osman Kavala'nın derhal serbest bırakılması yönündeki AİHM kararına uymalıdır.
36. Türkiye, milletvekili dokunulmazlıklarının siyasi görüşleri bastırmak için bir araç olarak kullanılmasını önleyecek yasal ve yapısal reformları hayata geçirmelidir. Özellikle, yasal süreçlerde milletvekillerine yönelik usuli güvenceler güçlendirilmelidir. Dokunulmazlıkların kaldırılmasına ilişkin kriterler, keyfi uygulamaların önlenmesi amacıyla gözden geçirilmeli ve suistimallerin ortadan kaldırılması için gerekli reformlar hayata geçirilmelidir.
37. Türkiye, ByLock kullanımına dayalı mahkûmiyet kararlarının gözden geçirilmesi ve yasal güvencelerin güçlendirilmesi için gerekli adımları atmalıdır. AİHM, ByLock verilerinin delil olarak kullanılmasının yeterli usuli güvencelerden yoksun olduğunu ve adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini tespit etmiştir. Buna göre, ByLock kullanıcılarının yargılamaları ve mahkûmiyetleri yasal olarak yeniden değerlendirilmelidir.
38. Türkiye, bu davalarda tespit edilen yapısal sorunları ele almalı ve adil yargılanma hakkının ulusal yargı sistemi içerisinde korunmasını sağlamalıdır.

39. Hakimler ve Savcılar Kurulu, yürütme organından bağımsız olarak çalışacak şekilde yeniden yapılandırılmalı ve hakimlerin atanma ve görevden alınma süreçleri nesnel, ölçülebilir kriterlere dayandırılmalıdır.

Ulusal İnsan Hakları Kurumu: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

40. 2020 EPI incelemesinin ardından Ulusal İnsan Hakları Kurumlarına ilişkin 20 tavsiye sunulmuştur (45.29-45.29, 45.31-45.33, 45.41-45.49, 45.72).
41. Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK) olarak 2012 yılında kurulan yapı, 2016 yılında Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) Kanunu ile lağvedilmiş ve yeniden yapılandırılmıştır. TİHK kanunu gibi TİHEK kanunu da Paris İlkeleri'nin gerektirdiği bağımsızlık ilkesine bağlı kalınmaksızın çıkarılmıştır. "İnsan onuruna dayalı insan haklarını korumak ve geliştirmek", "eşit muamele hakkını sağlamak ve hukuken tanınmış hak ve özgürlüklerden yararlanmada ayrımcılığı önlemek" ve "işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek, ulusal önleme mekanizması rolünü yerine getirmek" amaçlarını yerine getirmesi beklenen TİHEK, tamamen yürütme yetkisini elinde bulunduran siyasi iktidarın vesayeti altındadır. OHAL döneminde çıkarılan bir kararname ile kuruluş kanununda değişiklik yapılarak TİHEK'in karar organı olan Kurul'un, yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanı tarafından atanan başkan ve başkan yardımcısı dahil 11 üyeden oluşması öngörülmüştür.
42. TİHEK, kuruluşundan bu yana, kendi inisiyatifiyle insan hakları veya ayrımcılık ihlallerine ilişkin herhangi bir soruşturma başlatmadığı gibi, kuruluş kanununun 11. maddesinde yer alan ve bu tür konuların re'sen incelenmesine olanak tanıyan hüküm uyarınca, yasa tekliflerine ilişkin herhangi bir görüş de bildirmemiştir.
43. Türkiye'nin 2021 yılında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi sürecinde sessiz kalan TİHEK, OHAL döneminde ortaya çıkan insan hakları ihlalleri konusunda da herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Ayrıca TİHEK, seçim dönemlerinde yükselen ırkçı ve ayrımcı söylemlere karşı da bir duruş sergilememiştir.
44. TİHEK'in 11 Yönetim Kurulu üyesinden sadece ikisi kadındır.
45. TİHEK, 28 Temmuz 2021 tarihinde Ulusal İnsan Hakları Kurumları Küresel İttifakı'na (GANHRI) başvurmuş ve 2022 yılında "Paris İlkeleri ile kısmen uyumlu" kurumlara verilen B Statüsü ile akredite edildiği kamuoyuna duyurulmuştur. GANHRI bu statüyü onaylarken TİHEK'in Paris İlkeleri'ne uyumuna ilişkin endişelerini de dile getirmiştir.

Tavsiyeler:

46. Türkiye, bir sonraki EPI döngüsüne kadar Paris İlkeleri ile uyumu sağlamak için GANHRI Akreditasyon Alt Komitesi (SCA) tarafından verilen tavsiyeleri tam olarak uygulamalıdır.

Adalet Erişim ve Tazmin

45.138 Olağanüstü Hal sırasında alınan tedbirlere ilişkin olarak bireyler için etkili itiraz mekanizmalarının sağlanması (Fransa), 45.141 AİHM kararlarının uygulanmasının sağlanması (Fransa)

Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Kararları

47. Başvurular için 2017 yılında kurulan ve 17 Temmuz 2017 tarihinde açılan sistem 22 Ocak 2023 tarihi itibarıyla kapatılmıştır. Beş yılı aşkın bir süre boyunca Komisyon'a toplam 127.292 başvuru yapılmıştır. Bu başvuruların 125.678'i OHAL döneminde çıkarılan KHK'larla meslekten ihraç edilen kamu çalışanlarına aittir. 31 Aralık 2022 itibarıyla, beş yıllık süre zarfında, 109.332 ret (%86) ve 17.960 olumlu karar (%14) ile tüm başvurular hakkında karar verilmiş ve bu kararlar belirli tedbirlerin kaldırılmasıyla sonuçlanmıştır.
48. Görevden alınan hâkim ve savcılarının temyiz başvuruları Danıştay 5. Dairesi tarafından ele alınmıştır. Şubat 2024 itibarıyla Danıştay'a toplam 5.112 temyiz başvurusu yapılmıştır.^{viii} 5. Daire tarafından karara bağlanan 4.234 itirazdan 3.799'u reddedilmiş, 435'i ret kararının bozulmasıyla sonuçlanmış, geri kalanı ise halen derdesttir.
49. Komisyon tarafından verilen ret kararlarından bazıları Ankara 20. İdare Mahkemesi tarafından iptal edilmiş olsa da özellikle üniversitelerden ihraçlarla ilgili davalarda, üniversite yönetimleri bu mahkeme kararlarını temyiz etmiştir. Bu örneklerden biri OHAL döneminde ihraç edilen barış bildirisini imzacıları ile ilgilidir. Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru üzerine "Barış Bildirisi" imzacılarının cezalandırılmasının ifade özgürlüğünün ihlali olduğuna karar vermesine rağmen, OHAL İnceleme Komisyonu bu kararı tanıyan bir karar vermemiştir. Barış Bildirisi'ni imzalayan 409 akademisyen OHAL KHK'ları ile ihraç edildi. Komisyonun 385 akademisyenin başvurusunu reddetmesinin ardından, idare mahkemelerinden sadece 168 akademisyen için göreve iade kararı çıkmış, 170'inin başvurusu reddedilmiş, 47 dava için ise 8 yıl geçmesine rağmen (Temmuz 2024 itibarıyla) herhangi bir sonuç üretilmemiştir. Göreve iade edilen akademisyenlerin bir kısmının görevlerine dönmelerine izin verilmemiş, bir kısmı ise Bölge İdare Mahkemeleri tarafından verilen ret veya yürütmeyi durdurma kararları nedeniyle yeniden ihraç edilmiştir. Nihayetinde, görevlerine iade edilen Barış Bildirisi imzacılarının sayısı 120'ye düşmüştür. Bölge İdare Mahkemelerinden ret kararı alan başvurular ise halen Danıştay'da beklemektedir.
50. Bu durum, Barış Bildirisi akademisyenlerini içeren süreçte, adalet erişim ve adil yargılanma standartlarının bir dizi ihlalini yansıtmaktadır. Aşırı gecikmeler, tutarsız kararlar, işe iade kararlarının uygulanmaması ve keyfi şekilde yeniden görevden alma uygulamaları, yargı bağımsızlığı, verimlilik ve adaletin temel ilkelerini zayıflatmaktadır. Bu sorunlar, tüm bireylerin zamanında etkili yasal çözümlere erişimini sağlamak ve mahkeme kararlarının tutarlı bir şekilde uygulanması için reformların aciliyetini vurgulamaktadır.

Tavsiyeler:

51. İdare mahkemeleri tarafından verilen tüm işe iade kararları tam olarak uygulanmalı ve akademisyenlerin gecikmeksizin görevlerine dönmelerine izin verilmelidir.
52. Hükümet, özellikle kamu kurumlarının (üniversiteler gibi) mahkeme kararlarını uygulamayı reddettiği durumlarda, bu kararların yerine getirilmesini izlemek ve sağlamak için somut adımlar atmalıdır.
53. İşe iade kararlarının uygulanmasını izlemek ve raporlamak için bir mekanizma oluşturulmalı ve böylece tam bir hesap verebilirlik sağlanmalıdır.

54. Haksız yere görevden alınan ve davalarının çözümünde uzun gecikmeler yaşayan akademisyenlere, çalışmadıkları dönemi kapsayan adil bir tazminat ödenmeli; bu tazminat, kaybedilen maaş ve sosyal hakları da içermelidir.

AK Bakanlar Komitesi

55. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin (AKBK), AİHM kararlarının uygulanmasının denetimine ilişkin 2023 Yıllık Raporu'na göre, AKBK 2023 yılında AİHM'den Türkiye aleyhine 78 yeni dosya almıştır (2022'de 77, 2021'de 106 idi). 31 Aralık 2023 itibarıyla, Türkiye'nin bekleyen 446 infaz dosyası bulunmaktadır (2022'de 480, 2021'de 510 idi); bunlardan 35'i "geliştirilmiş denetim" altında öncelikli dava olarak sınıflandırılmıştır (2022'de 36, 2021'de 37 idi), 89'u ise "standart denetim" altında öncelikli dava olarak sınıflandırılmıştır. Geliştirilmiş denetim altındaki öncelikli davalardan 24'ü beş yıldan uzun süredir beklemektedir, standart denetim altındaki 48 öncelikli dava ise beş yıldan uzun süredir beklemektedir (2022'de 53, 2021'de 61 idi).
56. Bekleyen davaların çoğu, ifade ve toplanma özgürlüğü, yargı bağımsızlığı, yeterli gerekçe olmaksızın keyfi tutuklama, etkisiz soruşturma ve cezasızlık ile aile içi şiddet gibi konuları içermektedir. 2023 yılında mahkeme tarafından tespit edilen ihlallerden biri, terör örgütü üyeliğinden mahkumiyetlerde suç unsurlarının bireyselleştirilmemesi nedeniyle "kanunsuz ceza olmaz" ilkesinin ihlal edilmesidir. Mahkeme, önünde bekleyen çok sayıda benzer şikayeti dikkate almış ve genel önlemlerle ilgili olarak 46. maddeye atıfta bulunmuştur.

Tavsiyeler:

57. Türkiye, özellikle beş yıldan uzun süredir bekleyen uzun vadeli davaların uygulanmasına öncelik vermelidir. Hükümet, ifade özgürlüğü, keyfi tutuklama ve yargı bağımsızlığı gibi en kritik konulara odaklanarak, AKBK ile işbirliği içinde önde gelen davalardaki birikimi azaltmak için ayrıntılı bir eylem planı hazırlamalıdır.
58. İfade özgürlüğü, yargı bağımsızlığı ve cezasızlıkla ilgili yasal reformlar hızlandırılmalıdır. AİHM'nin terör bağlantılı mahkumiyetler, keyfi tutuklamalar ve diğer sistematik sorunlarla ilgili işaret ettiği yasal boşluklar, ulusal mevzuatı Sözleşme ile uyumlu hale getirecek kapsamlı yasal reformlarla kapatılmalıdır.
59. Kararların uygulanmasını izlemeye yönelik şeffaflık ve verimlilik artırılmalıdır. 2023 başından itibaren geri bildirim bekleyen davalar dahil olmak üzere, güncel eylem planları ve ilerleme raporları düzenli olarak AKBK'ya sunulmalıdır.
60. Genel önlemler için etkili bir takip sağlamak amacıyla, Türkiye'nin AKBK ve DEJ ile daha aktif bir etkileşim içinde olması gerekmektedir. Özellikle yargı bağımsızlığı ve etkili soruşturmalar gibi sistemik değişiklikler gerektiren alanlarda, Komite'nin tüm öneri ve kararlarının tam olarak uygulanması için düzenli diyalog ve işbirliği tesis edilmelidir.
61. Türkiye, tekrarlayan insan hakları ihlallerinin temel nedenlerini ele alan uzun vadeli yapısal reformların uygulanmasına odaklanmalıdır. Bu, yargı bağımsızlığının sağlanmasını, kamu görevlileri için hesap verebilirlik mekanizmalarının güçlendirilmesini ve aile içi şiddet ile toplanma özgürlüğüne ilişkin davalarda soruşturma ve kovuşturmadaki sistemik aksaklıkların giderilmesini içermektedir.

ⁱ Seçilmiş adayların ve belediye başkanlarının değiştirilmesine ilişkin görüş, 1969 tarihli Avukatlık Kanunu'nda Temmuz 2020'de yapılan değişikliklere ilişkin ortak görüş, Dernekler Kanunu'nda değişiklik yapan Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine Dair Kanun'un uluslararası insan hakları standartlarına uygunluğuna ilişkin görüş, 7393 sayılı Kanun ile seçim mevzuatında yapılan değişikliklere ilişkin Venedik Komisyonu ve AGİT/DKİHB ortak görüşü, TCK'da "yanlış veya yanıltıcı bilgi" hükmüne ilişkin değişiklik taslağı hakkında acil ortak görüş

ⁱⁱ Bu belgeye, Venedik Komisyonu'nun ve Avrupa Konseyi'nin İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü'nün (DGI) hazırladığı, Temmuz 2020'de Türkiye'de 1969 tarihli Avukatlık Kanunu'nda yapılan değişikliklere ilişkin ortak görüş metnine Avrupa Konseyi'nin resmi web sitesi üzerinden ulaşabilirsiniz: [Joint Opinion on the Amendments to the Attorneyship Law](#)

Bu belge, Türkiye'deki Avukatlık Kanunu'nda yapılan değişikliklerin insan hakları ve hukukun üstünlüğü üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Özellikle, baroların yapısı ve işleyişi ile yargının bağımsızlığına dair kapsamlı değerlendirmelere yer verilmektedir.

ⁱⁱⁱ Aynı belge, para 73, sayfa 16

^{iv} Venedik Komisyonu, Türk Ceza Kanunu'nun 217/A maddesinde yer alan "yanıltıcı bilgi", "yanıltma kastıyla yanlış bilgi", "kamuya yayma" ya da "açık yayma", "kamu düzenini bozma", "kamu sağlığı", "olumlu şekilde" ya da "olumlu bir şekilde olacak şekilde" ve "bir örgütün faaliyetleri çerçevesinde" gibi terimlerin çok geniş, belirsiz ve farklı yorumlara açık olduğunu belirtmiştir. Bu belirsizliğin, kanunun belirli bir davranışı cezalandırması durumunda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) 7. maddesinde tanımlanan yasallık ilkesini (nullum crimen sine lege) ihlal etme riski taşıdığını vurgulamıştır. Venedik Komisyonu, bu terimlerin net olmadığını, bilgilerin doğruluğunu değerlendirmek için ölçütlerden yoksun olduğunu ve bu terimlerin açıklığa kavuşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Komisyon, dezenformasyonun ciddi bir sorun olduğunu ve tasarının meşru bir amaca sahip olduğunu kabul ederken, cezai müdahalenin gerekli olmadığını ve daha az müdahaleci alternatif tedbirlerin mevcut olduğunu savunmaktadır. Komisyon, internette kimliğin belli olmamasının korunması ve kişisel verilere erişimin düzenlenmesi gerektiğini önermiştir. Aynı zamanda, bu tür bir düzenlemenin caydırıcı bir etki yaratabileceği ve özellikle seçimler yaklaşırken oto sansürün artmasına yol açabileceği konusundaki endişelerini dile getirmiştir. Venedik Komisyonu, Türk makamlarına 217/A maddesine yönelik taslak değişiklikleri onaylamamalarını tavsiye etmektedir.

^v Venedik Komisyonu ve ODIHR, aşağıdaki ana tavsiyeleri yapmaktadır:

A. Yasada yapılan değişikliklerin, değişikliklerin kabulü ile bir sonraki seçim arasında kalan sürede fiilen karşılanamayacak koşulları siyasi partilere dayatmadığını ve bu durumun bazı partilerin seçimlere katılabilirliğini etkilemediğini netleştirmek;

B. İlçe ve il seçim kurullarının oluşum sistemindeki değişiklikleri yeniden değerlendirmek ve kıdem esasına dayalı otomatik atama sistemini, yeni sistemin uygunluk kriterlerini karşılayan hakimler üzerinde baskıyı önleyecek bir güvence olmadan uygulamaya koymak yerine bir kura sistemi ile değiştirmek;

C. Kamu görevlileri için seçim dönemi boyunca geçerli propaganda kısıtlamalarına tabi olan cumhurbaşkanının, daha önce başbakana atıfta bulunan 298 sayılı Kanun'un 65, 66 veya 155. maddelerinde yer almasını sağlamak;

D. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişle birlikte, adil temsil ve hükümetin istikrarı ilkeleri arasında uygun bir denge kurma amacıyla %7 seçim barajının yeniden değerlendirilmesini önermek.

^{vi} Adalet Bakanlığı, 2021 yılından bu yana madde bazlı istatistikleri yayınlamamaktadır. Bunun yerine, benzer maddeleri bir arada değerlendirerek "Madde 299'dan 301'e - Devlet egemenliğinin sembollerine ve organlarının itibarına karşı işlenen suçlar" gibi gruplar halinde sunmaktadır.

^{vii} Üçüncü Yargı Reformu Stratejisi (2019-2023) Uygulama Raporu Mart 2024: [yrsuygulama.pdf \(adalet.gov.tr\)](#)

^{viii} [Danıştay Resmi Sitesi \(danistay.gov.tr\)](#)